

18. ต้นรังหนาม



รายละเอียดเนื้อหา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bridelia retusa* (L.) A.Juss.

ชื่อพ้องวิทยาศาสตร์ *Bridelia spinosa* (Roxb.) Willd., *Clutia retusa* L., *Clutia spinosa* Roxb.)

ชื่อวงศ์ ปัจจุบันจัดอยู่ในวงศ์มะขามป้อม (PHYLLANTHACEAE)

ชื่ออื่น เปาหนาม (ลำปาง), ฮังหนาม (นครพนม), รังโตน (นครราชสีมา), เต็งหนาม (ราชบุรี), จาลิลีกปีวก (เขมร-สุรินทร์), ว้อโบ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) เป็นต้น

ลักษณะของเต็งหนาม

ต้นเต็งหนาม จัดเป็นพรรณไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นผลัดใบ ลำต้นตั้งตรง มีความสูงได้ถึง 20 เมตร เรือนยอดไม้แน่นอ่อน เปลือกต้นอ่อนเป็นสีเทาอ่อนหรือสีน้ำตาลเทา ผิวเรียบ ส่วนต้นแก่เปลือกต้นจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแก่ แตกเป็นร่องยาวและมีหนามแข็งขนาดใหญ่ขึ้นบริเวณลำต้น พบขึ้นทั่วไปในป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบ ที่โล่งแจ้ง และที่รกร้างว่างเปล่า ทั่วทุกภาคของประเทศ ที่ระดับความสูงประมาณ 600-1,100 เมตร

ใบเต็งหนาม ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ลักษณะของใบเป็นรูปรีแกมขอบขนาน ปลายใบแหลมหรือมน โคนใบมน ส่วนขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบมีขนาดกว้างประมาณ 4-9 เซนติเมตร และยาวประมาณ 8-20 เซนติเมตร ขนาดใบที่ปลายกิ่งจะมีขนาดเล็กกว่าใบที่อยู่ถัดใบ ใบเรียงตัวในแนวระนาบ ยอดอ่อนมีขนสีเทา แต่ใบแก่ด้านบนเกลี้ยง ยกเว้นบนเส้นใบ ส่วนด้านล่างมีขนหรือเรียบเกลี้ยง มีเส้นใบข้างตรงและขนานกัน 16-24 คู่ เส้นใบข้างจรดกับเส้นใบย่อยที่ขอบใบ เนื้อใบหนา ท้องใบมีขนนุ่มสีขาว ใบเมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลออกชมพูก่อนทิ้งใบ ก้านใบยาวประมาณ 0.6-1.2 เซนติเมตร ไม่มีต่อม มีหูใบแหลมขนาดประมาณ 2 มิลลิเมตร หลุดร่วงได้ง่าย

ดอกเต็งหนาม ออกดอกเป็นช่อเชิงลดแยกแขนงตามซอกใบ และมักออกตามปลายยอดกิ่งที่ใบหลุดร่วงเป็นส่วนใหญ่ ช่อดอกมีลักษณะยาวเรียว ช่อแน่น มีดอกย่อยจำนวนมากประมาณ 8-15 ดอก ดอกมีขนาดเล็ก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.5 เซนติเมตร ดอกเป็นแบบแยกเพศ กลีบดอกเป็นสีเขียวหรือสีเขียวยาว

ออกเหลือง อาจพบที่มีประสีส้มหรือสีแดงบ้าง กลีบดอกมี 5 กลีบ ปลายแตกออกเป็นซี่ ๆ ก้านดอกมีลักษณะอ้วน ขนาดสั้นกว่า 2 มิลลิเมตร ดอกเพศผู้มีเกสรเพศผู้ แต่เกสรเพศเมียเป็นหมันเชื่อมเป็นแท่งตรงกลางดอก ขนาดประมาณ 1-1.5 มิลลิเมตร ปลายแท่งแผ่ออกเป็น 5 อับเรณู ส่วนดอกเพศเมียมีก้านชูเกสร 2 อัน ที่ปลายแยก รังไข่มีขนาดเล็กกว่า 1.5 มิลลิเมตร มีส่วนของหมอนรองดอกเป็นรูปคนโทปิดไว้ ส่วนกลีบเลี้ยงหนา มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม มีขนาดประมาณ 1.5-2 มิลลิเมตร ออกดอกในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน

ผลเต็งหนาม ผลเป็นผลสด ฉ่ำน้ำ ลักษณะของผลเป็นรูปทรงกลมหรือรูปไข่ แข็งและไม่แตก มีขนาดประมาณ 0.5-0.9 เซนติเมตร ผลเมื่ออ่อนจะเป็นสีเขียว เมื่อสุกแล้วจะเปลี่ยนเป็นสีดำหรือสีฟ้าอมม่วง เนื้อในบาง เป็นผลเมล็ดเดี่ยว เมล็ดค่อนข้างกลม มีสีน้ำตาลแดง ขนาดประมาณ 0.4-0.5 เซนติเมตร จะติดผลในช่วงประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม

สรรพคุณของเต็งหนาม

ตำรายาไทย จะใช้เปลือกต้นเต็งหนาม นำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยาฟาดสมานอย่างแรง และใช้รากเข้ายาสมานท้อง แก้บิด แก้ท้องร่วง และใช้เป็นยาห้ามเลือด (เปลือกต้น, ราก)

ยาพื้นบ้านทางภาคอีสาน จะนำเปลือกต้นเต็งหนามมาปิ้งไฟ แล้วแช่น้ำเกลือ ใช้ดื่มเป็นยาแก้ท้องร่วง (เปลือกต้น)

ตำรายาอายุรเวทของอินเดีย จะนำใบเต็งหนามมาต้มกินเป็นยารักษาบิด และใช้ใบเป็นยารักษาโรคติดเชื้อที่ทางเดินปัสสาวะ (ใบ)

น้ำดื่มจากเปลือก ใช้กินเป็นยาละลายนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ (เปลือกต้น)

เปลือกต้น ใช้ต้มกินเป็นยาคุมกำเนิดสำหรับสตรี (เปลือกต้น)

ใบเต็งหนาม ใช้ร่วมกับพืชอื่นและน้ำมันละหุ่ง น้ำมันมะพร้าว และน้ำมันขิง ใช้เป็นยาทารักษาแผล (ใบ)

เปลือกต้น ใช้ตำผสมกับผักเสี้ยนผีทั้งต้น และหัวแห้วหมู ทำเป็นลูกประคบแก้ปวดหัวเข่า (เปลือกต้น)

ยางจากเปลือกต้น นำมาผสมกับน้ำมันงา ใช้เป็นยาทาถอนแผลแก้อาการปวดข้อ (ยางจากเปลือกต้น)

ในประเทศศรีลังกา จะใช้เปลือกต้นและรากเต็งหนามเป็นยารักษาโรคข้อรูมาติซึม และใช้เป็นยาฟาดสมาน (เปลือกต้น, ราก)

บทนำบรรยาย

“ต้นรังหนาม” เป็นชื่อเรียกตามภาษาถิ่นในจังหวัดนครพนม บ้างก็เรียก “ฮังหนาม” มีชื่อทั่วไปว่า ต้นเต็งหนาม เป็นต้นไม้สมุนไพรที่สามารถพบได้ในป่าชุมชน ซึ่งชื่อก็บอกอยู่แล้วว่าต้นรังหนามนั้น จะมีหนามตามลำต้น ยิ่งอายุของต้นแก่มากเท่าใด หนามรอบลำต้นก็มีเยอะมากขึ้นเท่านั้น ผลของต้นรังหนามเป็นอาหารให้กับนก ส่วนเปลือกต้นนำมาต้มน้ำดื่มเป็นยาช่วยแก้ท้องเสียท้องเดินได้ ยางจากเปลือกต้นนำมาผสมน้ำมันงา ใช้ทาถอนแผลแก้ปวดข้อได้ด้วย